

اختلالات یادگیری

اصطلاح کودکان دارای ناتوانی یادگیری به کودکانی اشاره دارد که در یک یا چند مورد از فرایندهای اساسی رشدی و تکاملی از قبیل درک و فهم ، استفاده از زبان گفتاری یا نوشتاری اختلال داشته باشند . این اختلال ممکن است خود را به صورت ناتوانی در شنیدن و درک کردن ، بیان کلامی ، خواندن ، نوشتن ، هجی کردن یا انجام محاسبات ریاضی نشان دهد . این تعریف کودکانی را که مشکلات یادگیری ناشی از معلولیت‌های بینایی ، شنوایی یا حرکتی، عقب ماندگی ذهنی ، نابسامانی‌های عاطفی یا محرومیت های محیطی ، فرهنگی یا اقتصادی دارند ، در بر نمی‌گیرد. علاوه ناتوانی یادگیری نباید ناشی از هوش پایین باشد به عبارت دیگر دانش آموزی دارای ناتوانی یادگیری دارای ویژگی‌های زیر است:

- دارای بهره هوشی متوسط و بالاتر است.
- از نظر حواس مختلف (بینایی و شنوایی و...) سالم است.
- از نظر پیشرفت درسی و عملکرد تحصیلی با توجه به سن و هوش ضعیف است.
- مشکلات زبانی شامل اختلال زبان درکی و یا بیانی ، وارونگی کلمات و... دارد.
- به موضوعات مطرح شده پاسخ‌های نامربوط می‌دهد.
- حواس پرتی دارد و جزئیات مهم را فراموش می‌کند.
- گاهی دست و پا چلفتی است و هماهنگی چشم و دست وی ضعیف است
- اعتماد به نفس پایین دارد و در زمینه‌های تحصیلی انگیزه‌ی زیادی ندارد.
- فعالیت‌های آموزشی و درسی را با تأخیر انجام می‌دهد و از پرداختن به فعالیت‌های آموزشی طفره می‌رود و یا آنها را به پایان نمی‌رساند
- فراخانی کوتاه حافظه ضعیف دارد و مطالب را زود فراموش می‌کند.

تعریف ناتوانی های یادگیری:

اختلال یادگیری زمانی تشخیص داده می شود که پیشرفت فرد برای خواندن ، ریاضیات و بیان نوشتاری اساساً پایین تر از سطح سنی، هوشی و تحصیلی مورد انتظار باشد و مشکلات یادگیری در پیشرفت تحصیلی یا فعالیت‌های روزمره مستلزم مهارت خواندن، ریاضیات و نوشتن به میزان قابل ملاحظه ای اختلال ایجاد کرده باشند. اختلالات یادگیری ممکن است تا بزرگسالی نیز ادامه پیدا کنند. امکان دارد که اختلالات یادگیری با روحیه ی ضعیف، عزت نفس پایین و کمبود مهارت‌های اجتماعی و افت تحصیلی همراه باشد. بزرگسالان مبتلا به این اختلال، ممکن است در زمینه های استخدامی یا سازگاری اجتماعی با مشکلات جدی مواجه شوند.

اختلال یادگیری در همراهی با سایر اختلالات روان پزشکی کودک و نوجوان دیده می شود. در 1 تا 25% افراد مبتلا به اختلال سلوک، اختلال لجبازی - نافرمانی، اختلال بیش فعالی - نقص توجه و اختلال افسردگی، اختلال یادگیری نیز گزارش شده است.

75% دانش آموزان دارای ناتوانی یادگیری در مقایسه با دانش آموزان عادی همتای خود، در مهارت های اجتماعی ضعف دارند. این کودکان به علت داشتن مشکلات میان فردی با همسالان، اغلب از سوی همکلاسی های خود پذیرفته نشده، از سوی آنها طرد شده یا نادیده گرفته می شوند. پذیرفته نشدن از سوی همسالان، بدبینی کودک به درس و مدرسه، گوشه گیری، تنهایی و افت تحصیلی او را در پی دارد. هوش از عوامل مهم در انتخاب بهترین راه حل در موقعیت های حل مساله میان فردی است، اما با وجود بهره هوشی طبیعی بدلیل عزت نفس پایین ممکن است کودک نتواند عملکرد مناسبی داشته باشد.

مهمترین ناتوانیهای یادگیری عبارتند از : ناتوانی در خواندن ، ناتوانی در ریاضیات ، ناتوانی در بیان کتبی یا نوشتن .

ناتوانی در خواندن :

مشکلات خواندن از اساسی ترین مشکلاتی است که کودکان مبتلا به ناتوانی یادگیری با آن مواجه هستند ، زیرا کودکی که نمی تواند بخواند شانس بسیار کمی برای موفقیت در مدرسه دارد . علاوه بر آن گاهی دشواریهای خواندن این کودکان با مشکل هجی کردن نیز همراه است . ناتوانی در خواندن ، اختلالی است که به رغم تجارب کلاسی متعارف ، شخص در کسب مهارتهای زبانی خواندن و هجی کردن که متناسب با توانایی هوشی اش باشد، عاجز است .

ناتوانی در ریاضیات :

ناتوانی در ریاضیات عبارت است از اختلال در تواناییهای ریاضیات که در اثر آسیب ارثی، فرایندهای رشدی مراکز مغز که زمینه رشد تواناییهای ریاضی است ، به وجود می آید . کودکان مبتلا به ناتوانی در ریاضیات در زمینه درک مفاهیم ریاضی، محاسبات، خواندن یا نوشتن اعداد، حل مسئله و درک روابط فضایی دچار مشکل شدیدند .

ناتوانی در بیان کتبی یا نوشتن :

فرایند نوشتن پیچیده است و به مهارتها و تواناییهای مختلفی بستگی دارد و مستلزم درک صحیحی از الگوهای نمادین نوشتاری است . مهارت نوشتن با کارکرد حرکتی چشم و هماهنگی حرکات ارتباط دارد ، همچنین مستلزم هماهنگی حرکتی چشم و دست ، کنترل بازو ، دست و عضلات انگشت است . مشکلات نوشتن اکثراً در بین کودکان دارای صدمات مغزی ، آسیبهای خفیف مغزی و کودکان مبتلا به ناتوانی یادگیری دیده می شود .

ناتوانی در نوشتن شامل : ناتوانی در املاء نویسی ، دستخط و انشا نویسی می شود .

مهارت املانویسی یکی از مهارت‌های مهم زبان نوشتاری است. املای یک کلمه پیچیده تر و دشوارتر از خواندن آن است چرا که در خواندن، نشانه‌ها و حروف الفبا در بازشناسی کلمه وی را یاری می‌کنند اما در نوشتن دانش آموز باید بر روابط آواها و نشانه‌ها، تجزیه واژه‌ها و نحوه ترکیب عناصر متشکله آن آگاهی و مهارت کامل داشته باشد.

علل ناتوانی های یادگیری:

ناتوانی یادگیری می‌تواند علت‌های متعددی داشته باشد. برای بررسی این علل باید عوامل زیر مورد ارزیابی قرار گیرد.

الف) ضعف عوامل آموزشی:

غیبت‌های مکرر از کلاس درس

اختلال یا نقص در برنامه‌ی آموزشی مثل عدم حضور معلم یا جابجائی معلمین.

فقدان مهارت کافی در معلمین.

سوء رفتار با کودک در محیط‌های آموزشی

ب) عوامل محیطی

عوامل محیطی بسیاری وجود دارد که می‌تواند به پیچیدگی ناتوانی‌های یادگیری بیفزاید و حتی شاید سبب ساز آن باشد. از جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

· جدایی طولانی کودک از والدین بویژه مادر، به هر دلیل (این جدایی در دوران نوزادی تاثیرات شدیدی بر رشد کودک دارد)

· بیماری، ضعف و ناتوانی شدید و طولانی در دوران نوزادی یا سالهای اولیه زندگی کودک

· کودکی که مورد بی توجهی قرار گرفته و از تاثیر و همراهی متقابل والدین، بزرگسالان یا سایر کودکان در لحظات یا فرصت‌های موثر زندگی شدیداً محروم می‌شود.

ج) عوامل روانی

امکان دارد کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری در عملکردهای روانی پایه چون ادراک، حافظه و شکل دادن به مفاهیم اختلال داشته باشند.

د) عوامل فیزیولوژیک

بسیاری از متخصصان بر این باورند که علل اساسی و عمده ناتوانی های یادگیری آسیب دیدگی مغزی ، شدید یا جزئی و صدمه وارده به دستگاه عصبی و مرکزی است .

ه) عوامل ژنتیکی

شواهدی در دست است که نشان می دهد ناتوانی های یادگیری احتمالاً در برخی خانواده ها بیش از دیگران دیده می شود در واقع عوامل ژنتیکی در بسیاری از ناتوانی های یادگیری نقش دارند .

و) عوامل بیوشیمیایی

اختلالات متابولیک از جمله عوامل دیگری هستند که موجب ناتوانی های یادگیری می شوند اختلالاتی مثل هایپوگلیسمی ، کم کاری تیروئید و ...

ز) عوامل پیش ، هنگام و بعد از تولد

ح) نواقص جزئی در عملکرد مغزی

تشخیص اختلالات یادگیری

اختلال خواندن شایع ترین نوع اختلال یادگیری است و کودک در این اختلال در صحیح خوانی، رمزگشایی، سرعت و دقت خواندن و درک مطلب مشکل دارد. کندی در یادگیری پیشوند ها، پسوند ها، کلمات ریشه ای و سایر فنون خواندن از دیگر نشانه های اختلال است. همچنین کودک در یادآوری و فهم آنچه خوانده است مشکل دارد، در درک، فهم و تعبیر مفاهیم ضعف داشته و متن پیش رو را درست و صحیح بخواند. کودک خطاهای پایدار در خواندن دارد و معمولاً از خواندن با صدای بلند اجتناب می کند.

کودکانی که اختلال نوشتن دارند در هجی کردن صحیح کلمات و دیکته آن، در استفاده از گرامر ضعف دارند. دست خط بدی دارند و ممکن است در یک قطعه نوشتاری، یک کلمه مشابه را در جاهای مختلف متفاوت بنویسند. معمولاً از تکالیف نوشتنی اجتناب می کنند و تکالیف درسی خود را به کندی انجام می دهند و خطاهای ثابت در نوشتن دارند.

کودکانی که اختلال ریاضیات دارند در استدلال و یا محاسبات ریاضی ضعیف هستند و در مهارت های ریاضیات که نیاز به درک مفاهیم پایه ای دارد، مشکل دارند.

با توجه به تعاریفی که از دانش آموزان دارای مشکلات یادگیری گفته شد به نظر می رسد معلمین از جمله اولین کسانی هستند که متوجه مشکل این دانش آموزان می شوند و پس از اینکه روشهای گوناگون آموزشی را اجرا می کنند به موفقیت چشمگیری نمی رسند.

پدیده های همراه

اختلالات خاص یادگیری خود را در قالب پدیده هایی قابل مشاهده نشان می دهند. این پدیده ها، رفتارهایی هستند که هر روز در کلاس یا خانه دیده می شوند. مثلاً ممکن است این کودکان در تکلم نیز مشکلاتی داشته باشند مثلاً در پیدا کردن کلماتی که بیانگر نظرشان باشد، مشکل پیدا کنند یا به خاطر کنترل ماهیچه ای ضعیف دست خط بدی داشته باشند.

انواع اشکالات املایی دانش آموزان :

به طور کلی اشکالات یا ناشی از محیط است و یا از خود فرد ناشی می شود. از دیدگاه روانشناختی می توان اشکالات املایی را ناشی از موارد زیر دانست :

ضعف در حساسیت شنوایی مثال: بجای "تار" می نویسد "کار"

ضعف در حافظه شنوایی که سبب جا انداختن کلمات و حروف می شود .

ضعف در حافظه دیداری (غلط نویسی حرف هم صدا) مثال: "طناب" و "تناب"

ضعف در حافظه توالی دیداری (جابه جا نوشتن حروف در کلمه) مثال : "مادر" که "مارد" نوشته می شود

قرینه نویسی (آینه نویسی)

وارونه نویسی (چپه نویسی)

عدم دقت (کم گذاشتن سر کج ، تشدید ، کم و زیاد گذاشتن نقطه و دندانه ها و...)

نارسانویسی (عدم وضوح و خوانایی نوشته)

روشن است که با شناسایی سریع و به موقع مشکلات املایی روند درمان تسهیل می یابد و از تثبیت ناتوانی یادگیری در کودکان و افت تحصیلی جلوگیری خواهد شد .

چرا مهم است که اختلالات یادگیری را تشخیص دهیم؟

پیشرفت تحصیلی کودک تأثیر بسزایی برای اعتماد به نفس و تصویر مثبت ذهنی او از خود دارد به همین دلیل شکست نسبی یا مطلق تحصیلی در مدرسه يك عامل خطر مهم برای شکل گیری مشکلات روانشناختی بعدی می باشد.

معمولاً این کودکان اسیر يك چرخه هیجانی منفي می شوند. به این صورت که ناتوانی تحصیلی منجر به احساس شکست و ناکامی، اعتماد به نفس ضعیف، اضطراب، افسردگی و نقص در کفایت اجتماعی می گردد که این موارد با توانایی کودک برای مشارکت فعال و مؤثر در امور مدرسه تداخل می کند و مشکل یادگیری کودک شدت می یابد و تشدید اختلال یادگیری باعث تشدید موارد فوق می گردد و وضعیت کودک بدتر و بدتر می شود.

به دلیل تمام موارد فوق تشخیص کودکان با اختلال یادگیری، کمک بسزایی به کودک و خانواده او می نماید و عدم تشخیص و مداخله مناسب، تأثیرات منفي جبران ناپذیری بر زندگی و آینده کودک می گذارد.

شیوع:

شیوع واقعی این اختلالات ناشناخته است و تخمین زده می شود حدود 5 تا 10 درصد کودکان سنین مدرسه درگیر این اختلال باشند. اختلال خواندن نسبت به اختلالات دیکته و ریاضیات شایع تر می باشد. در مواردی نیز به طور مختلط هر سه نوع اختلال ممکن است دیده شود. اختلالات یادگیری در پسران شایع تر از دختران است. این نسبت در پسران سه برابر دختران و گاهی پنج برابر می باشد .

درمان اختلالات یادگیری

با انجام آزمونهای تشخیصی، معلوم می شود که کودک در کدام زمینه ها با مشکل روبرو است و حدود یادگیری او چه اندازه است و اینکه مشکل یادگیری او به کدامیک از مسائل ادراک ، حافظه ، زبان ، و ... مربوط می شود . سپس يك طرح آموزشی انفرادی بر اساس زمینه های قدرت و ضعف کودک تهیه و تنظیم می شود

آنچه باید معلمین و والدین بدانند:

- با حمایت درست و مداخله ی مناسب این کودکان می توانند در مدرسه موفق باشند.

موارد زیر را در برخورد با این کودکان در نظر بگیرید:

- با کودک صحبت کرده و به طور باز و آشکار او را از مشکلی که در زمینه یادگیری دارد مطلع نمایید.
- به او یادآوری نمائید که در یادگیری و آموزش نیاز به روشی متفاوت دارد.
- نقاط قوت و استعدادها را بشناسید و جهت پرورش آنها، او را تشویق کنید.
- او را در روش ها و فنونی که برای کمک به یادگیری مؤثر است همراهی کنید.
- تلاش های او را برای رسیدن به موفقیت ارج بنهید و حمایت کنید.
- زمانی که او مشغول مطالعه است برای او یک مدل و الگو باشید. شما هم یک روزنامه یا کتاب بدست گرفته و مطلبی بخوانید و یا یک متن یا نامه بنویسد.
- انتظارات واقع بینانه از او داشته باشید.
- بین والد و معلم لازم است همکاری و تعامل نزدیک وجود داشته باشد.
- زمانی که کودک شما می خواهد حرف بزند، به او گوش دهید.
- از او به خاطر مشارکت در انجام امور مدرسه و قابلیت های خاصش قدردانی کنید و او را تصدیق و تأیید کنید.
- با توسل به روش های رفتاری انگیزه کودک را برای فعالیت های تحصیلی بالا ببرید.
- در صورتی که مشکل توجه و تمرکز دارد با مصرف به موقع داروهای تجویز شده توسط پزشک، به کودک در بهبود توجه و تمرکز کمک کنید.
- این کودکان نیازمند آن هستند که علاوه بر آموزش معمول کلاسی، در ساعاتی از روز تحت آموزش های خاص توسط معلم تعلیم دیده قرار بگیرند.
- علاوه بر درمان اختلال یادگیری، باید اختلالات روانپزشکی همراه نیز تحت درمان قرار بگیرند مانند: اختلال بیش فعالی، کم توجهی، اضطراب افسردگی و....
- در نظر داشته باشید که 75 درصد کودکان، اختلال یادگیری نقص های قابل توجهی در مهارت های اجتماعی دارند، آموزش مهارت های اجتماعی را از آنان دریغ نکنید.